

**ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ
ХИЛЕНДАРСКИ“**

**ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПУБЛИЧНОПРАВНИ НАУКИ“**

МАРИЯ ИЛИЕВА ЗЛАТАНОВА

**АДМИНИСТРАТИВНОПРАВЕН РЕЖИМ НА
ХРАНИТЕЛНИТЕ ДОБАВКИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по област на висше образование 3. Социални, стопански и
правни науки
професионално направление 3.6 Право
докторска програма: Административно право и
административен процес

Научен ръководител: проф. д.ю.н. Дарина Зиновиева

гр. Пловдив
2026 г.

1	ВЪВЕДЕНИЕ	3
2	ГЛАВА ПЪРВА ПОНЯТИЯ И НОРМАТИВНА УРЕДБА	5
2.1	Понятието хранителни добавки.	5
2.2	Разграничения с други понятия.	6
2.2.1.	Храни	6
2.2.2.	Хранителни вещества и други вещества с хранителен и физиологичен ефект.	6
2.2.3.	Добавки в храните.	6
2.2.4.	Храни за специфични групи	7
2.2.5.	Лекарствен продукт и медицинско изделие	7
2.2.6.	Наркотични вещества.	7
2.3	Други понятия от значение в разглежданата област.	8
2.3.1.	Официален контрол и други официални дейности.	8
2.3.2.	Бизнес оператор или стопански субект в хранителната промишленост.	8
2.3.3.	Потребител.	9
2.3.4.	Предприемател за производство на храни по смисъла на Регламент (ЕО) № 178/2002.	9
2.4	Нормативна уредба в областта на хранителните добавки.	9
2.4.1	Правна рамка на Европейския съюз.	9
2.4.2	Национална правна уредба.	10
2.4.3	Сравнителен анализ на регулацията на хранителните добавки извън ЕС.	11
3	ГЛАВА ВТОРА ПРАВЕН РЕЖИМ НА ПРОИЗВОДСТВОТО, ПУСКАНЕТО НА ПАЗАРА И ПРЕДОСТАВЯНЕТО НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ХРАНИТЕЛНИТЕ ДОБАВКИ	11
3.1	Общи принципи	11
3.2	Инструменти за реализиране на принципите.	12
3.3	Национални компетентни органи.	12
3.4	Разрешителен режим, процедура и изисквания към качествения и количествения състав на хранителните добавки.	13
3.5	Европейска институционална рамка при регулирането на хранителните добавки.	15
3.6	Роля на Европейската Комисия (ЕК) и Европейския орган по безопасност на храните (ЕОБХ).	16
3.7	Хранителни и здравни претенции	17
3.8	Предоставяне на информация за хранителните добавки. Етикетиране, представяне и реклама.	20
4	ГЛАВА ТРЕТА ПРАВЕН РЕЖИМ НА КОНТРОЛА И САНКЦИИТЕ ПРИ ХРАНИТЕЛНИТЕ ДОБАВКИ	24
4.1	Принудителни административни мерки и административни наказания в производствата по ЗАНН.	24
4.2	Нелоялна конкуренция и нелоялни търговски практики при хранителните добавки.	26
4.2.1	Общи бележки.	26
4.2.2	Нелоялна конкуренция и нелоялни търговски практики по Закона за защита на конкуренцията.	26
4.2.3	Нелоялни търговски практики по ЗЗП.	27
4.3	Примери от практиката – относно системата за бързо предупреждение за храни и фуражи (RASFF) и практиката на КЗК като проявление на структурните проблеми в контрола.	29
5	ЗАКЛЮЧЕНИЕ	30

1 ВЪВЕДЕНИЕ

Предмет на настоящото изследване е правната уредба на производството, пускането на пазара, предоставянето на информация за хранителни добавки и упражняването на контрола върху това.

Анализира се сравнително нов обект на правно регулиране, който се развива динамично в условията на свободен пазар, развитие на науката за храненето и биотехнологиите и нарастващото потребителско търсене.

Нуждата от подобно изследване се обуславя от обстоятелството, че преобладаващата литература разглежда хранителните добавки през медицинска, фармакологична или технологична перспектива, а юридическият анализ остава фрагментиран и обикновено се ограничава до отделни аспекти на хранителното право. Въпреки значителното разширяване на пазара на хранителни добавки, действащата нормативна уредба остава фрагментирана и непоследователна. На национално ниво продължават да съществуват терминологични неточности, празноти в регулацията и затруднения при прилагането на европейските стандарти, което води до противоречива административна и съдебна практика.

При анализ на приложимите нормативни актове се наблюдава търсенето на баланс между правата на потребителите и правата на търговците в контекста на свободния пазар. Разглеждани като две отделни величини, регулирането им, създаването на ограничения или на гаранции и защиты, се явяват пропорционално зависими. В тази зависимост, при регулирането на обществените отношения, свързани с храните и в частност с хранителните добавки, се намесват като трета величина науката и научните постижения, които влияят на пазара чрез продуктите, които се създават и чрез възможността за задоволяване на потребностите на потребителите в областта на здравето чрез храната. Визуализирано, тези зависимости могат да се изобразят в координатна система, в която ос X са правата на

потребителите, ос У са правата на стопанските субекти, принципите за конкуренция и свободно движение на стоки, а ос Z са научните постижения. Навлизането на нови технологии може да подобри продуктите или да разшири периметъра на въздействие върху човешкото здраве. Търговците, които произвеждат и разпространяват на пазара тези продукти имат нужда от подходяща правна уредба, която да не препятства съответните постижения. Насреща е постоянната константа на човешкото здраве, което трябва да е защитено. Именно разчитането на зависимостите в тази координатна система е предмет на изследването.

Затова и цел на дисертационния труд е да систематизира действащата правна уредба и да оцени нейната ефективност при регулирането на обществените отношения в разглежданата област.

За постигането на тази цел са поставени следните задачи: анализ на основните правни понятия и тяхното разграничаване; изследване на приложимата национална и европейска нормативна рамка; анализ на режима на производство, пускане на пазара, етикетирание, реклама и използване на здравни претенции; изследване на механизмите за административен контрол и налагане на санкции; формулиране на предложения *de lege ferenda*.

В изследването са използвани историческият, сравнително правният, системният и формално-юридическият метод. Особено внимание е отделено на практиката на Съда на Европейския съюз, както и на националната административна и съдебна практика.

Застъпваната теза е, че хранителните добавки формално са част от правния режим на храните, но техните специфични характеристики ги поставят в гранична регулаторна зона между храните и лекарствените продукти. Това поражда нормативни празноти, непоследователност при прилагането на правото и затруднения при осъществяването на ефективен контрол.

В изследването се защитава разбирането, че принципът на пропорционалност следва да бъде водещ критерий при оценката на нормативните решения в разглежданата област, като балансът между защита на здравето, свободно движение на стоки и икономическа инициатива следва да бъде основан на научната обосновааност. В този процес на взаимодействие съществена роля има ЕОБХ, чиито научни оценки оказват пряко влияние върху допустимите здравни претенции и върху регулаторните решения.

Структурата на дисертационния труд следва логиката на административноправния анализ. В първа глава се разглеждат основните понятия и нормативната рамка. Във втора глава се анализира правният режим на производството, пускането на пазара, етиктирането, представянето и рекламата на хранителните добавки. В трета глава се изследват механизмите за контрол, принудителните административни мерки, административнонаказателната отговорност и проблемите, свързани с разпределението на компетентностите между контролните органи.

2 ГЛАВА ПЪРВА Понятия и нормативна уредба

2.1 Понятието хранителни добавки.

Анализирано е легалното определение на понятието „хранителна добавка“, съдържащо се в § 1, т. 21 от ДР на ЗХ и в чл. 2 от Директива 2002/46/ЕО.

Установено е, че понятието включва няколко основни елемента: принадлежност към категорията „храни“, предназначение за допълване на нормалната диета, специфичен състав, дозирана форма и прием в предварително определени количества.

Изведен е изводът, че макар формално хранителните добавки да са квалифицирани като храни, тяхната фактическа характеристика ги доближава до продукти, използвани в медицината, диетологията и фармацията, което поражда напрежение между нормативната им квалификация и реалното им функционално предназначение.

2.2 Разграничения с други понятия

В тази част се извършва разграничение между хранителните добавки и сходни правни категории, като се цели изясняване на границите на приложимата правна уредба и преодоляване на терминологичните неточности.

2.2.1. Храни

Анализирано е легалното определение за храна по Регламент (ЕО) № 178/2002. Установено е, че хранителните добавки формално попадат в категорията на храните, но тяхната дозирана форма, концентриран състав и специфично предназначение ги отличават от обичайните храни.

Поставени са въпроси относно систематичната последователност на ЗХ в частта относно класификацията на групите храни.

2.2.2. Хранителни вещества и други вещества с хранителен и физиологичен ефект.

Разгледано е разграничението между традиционните хранителни вещества и категорията „други вещества с хранителен или физиологичен ефект“. Установено е, че именно при тази втора категория се наблюдава най-голяма нормативна неопределеност и липса на пълна хармонизация на равнище ЕС. За разлика от витамините и минералите, при които съществуват позитивни списъци, останалите вещества често се допускат на пазара поради липсата на изрична забрана, а не след предварителна положителна оценка за безопасност.

2.2.3. Добавки в храните.

Извършено е разграничение между хранителните добавки и добавките в храните, като е установено наличие на терминологично смесване в националната практика и в отделни преводи на европейски актове, въпреки различния правен режим на двете категории. Така, в националната нормативна уредба и в отделни преводи на актове на правото на ЕС се наблюдава смесване между понятията food supplements и food additives, въпреки че те обозначават различни категории продукти с различен правен режим.

2.2.4. Храни за специфични групи

Направено е разграничение между хранителните добавки и храните за специфични групи по Регламент (ЕС) 609/2013. Изведен е извод, че при храните за специфични групи законодателят прилага значително по-строг предварителен контрол върху състава и пускането на пазара, докато при хранителните добавки е възприет значително по-либерален режим.

2.2.5. Лекарствен продукт и медицинско изделие.

Изследвано е разграничението между хранителните добавки и лекарствените продукти чрез критериите, изведени в практиката на СЕС относно лекарствен продукт според функцията и лекарствен продукт според представянето. Направен е извод, че в практиката си СЕС се стреми да балансира защитата на общественото здраве и свободното движение на стоки, като не допуска нито прекомерно разширяване, нито неоправдано ограничаване на приложното поле на лекарственото законодателство.

Анализирани са изведените от СЕС критерии относно лекарствен продукт според функцията и според представянето. Установено е, че именно при тази гранична зона възникват най-сериозните практически проблеми, особено при продукти с високи дози активни вещества, растителни екстракти и внушения за терапевтичен ефект.

Разгледано е и разграничението с медицинските изделия, при които механизмът на действие е различен.

2.2.6. Наркотични вещества

Изследвано е разграничението между хранителните добавки и продуктите, съдържащи наркотични вещества или вещества с потенциално забранен ефект.

Установено е, че при определени категории продукти, особено при добавки, насочени към спортни постижения, редуция на тегло и подобряване на физическото състояние, възникват практически проблеми, свързани с включване на забранени или високорискови вещества, което поставя въпроси относно ефективността на предварителния контрол.

Общият извод от изследването в тази част е, че въпреки формалното нормативно определяне на хранителните добавки като храни, техните характеристики ги поставят в пресечната точка между няколко различни правни режима, което създава предпоставки за последващи проблеми при регулирането и контрола.

2.3 Други понятия от значение в разглежданата област.

Анализирани са допълнителни понятия, които имат значение за правилното прилагане на режима на хранителните добавки и за определяне на субектите на отговорност.

2.3.1. Официален контрол и други официални дейности.

Изследвана е уредбата на официалния контрол според правото на ЕС, като е установено, че при хранителните добавки контролът е преимуществено последващ и е насочен към установяване на несъответствия след пускането на продуктите на пазара.

2.3.2. Бизнес оператор или стопански субект в хранителната промишленост.

Това е един от основните субекти в правоотношенията, свързани с производството, преработката и дистрибуцията на хранителни добавки. Тук не се касае за самостоятелен вид правен субект, а за функционална правна категория, чрез която се определят носителите на специфични права, задължения и отговорности. Понятието произхожда от правото на ЕС и е уредено в чл. 3, § 3 от Регламент (ЕО) № 178/2002 („food business operator“), където е възприето в българския превод като „стопански субект в хранителната промишленост“. Анализът показва, че в националното право е възприет по-широк подход, тъй като разпоредбата на чл.9 от ЗХ включва не само лица, контролиращи предприятия за производство на храни, но и субекти, осъществяващи дейности по дистрибуция и търговия.

Установено е и терминологично несъответствие, тъй като в различни национални нормативни актове паралелно се използват понятията „бизнес оператор“ и „оператор на предприятие за храни“, въпреки че и двете произхождат от един и същ термин – „food business operator“. Допълнителни затруднения възникват при търговията с храни от разстояние, където не винаги е ясно кои субекти носят съответните задължения и административнонаказателна отговорност.

Направен е извод, че тази терминологична и съдържателна непоследователност създава затруднения при правоприлагането и налага по-прецизно и последователно използване на понятията с оглед гарантиране на правната сигурност.

2.3.3. Потребител

Понятието е разгледано в контекста на хранителното законодателство. Установено е, че възприятието на средния потребител има съществено значение при оценката на представянето и рекламата на хранителните добавки.

2.3.4. Предприятие за производство на храни по смисъла на Регламент (ЕО) № 178/2002.

Изяснено е съдържанието на понятието и неговото значение за определяне на обхвата на административния контрол и на субектите, носещи отговорност в производствения процес.

2.4 Нормативна уредба в областта на хранителните добавки.

2.4.1 Правна рамка на Европейския съюз.

В тази част е установено, че правният режим на хранителните добавки на равнище ЕС не е уреден в единен нормативен акт, а представлява система от взаимодействащи хоризонтални и секторни норми, в чиято основа стои Регламент (ЕО) № 178/2002 като обща рамка на хранителното право, допълнена от Директива 2002/46/ЕО, Регламент (ЕС) № 1169/2011 и Регламент (ЕО) № 1924/2006, които също са анализирани.

Установено е терминологично несъответствие в българската езикова версия на Директива 2002/46/ЕО, при която понятието food supplements в отделни случаи е преведено като „добавки към храните“, което създава риск от смесване с понятието food additives.

Анализът показва наличие само на частична хармонизация, тъй като на равнище ЕС съществува изчерпателна регулация единствено по отношение на витамините и минералите, докато при „другите вещества с хранителен или физиологичен ефект“ липсва единен позитивен режим.

Направен е извод, че действащата европейска правна рамка е фрагментирана и оставя значителни регулаторни въпроси на национално ниво, което създава предпоставки за различия в правоприлагането.

2.4.2 Национална правна уредба.

Развитието на националната правна уредба се характеризира със забавено нормативно реагиране, липса на систематичност и терминологична непоследователност. В ранния етап хранителните добавки не са обособени като самостоятелна правна категория и в различни нормативни актове от 90-те години или изобщо не се регулират, или се разглеждат косвено наред с други продукти.

Установено е и продължително терминологично смесване между понятията „хранителни добавки“, „добавки към храните“ и „добавки в храните“, като един и същ термин е използван за обозначаване на различни по правната си същност категории, което създава затруднения при тълкуването и прилагането на правната уредба.

Първият опит за самостоятелна регулация е направен с измененията в ЗХ от 2003 г., а по-системна уредба е въведена с Наредба № 47 от 2004 г., с която се транспонират изискванията на ЕС и се създава специален режим за хранителните добавки.

Още в този период обаче са установени практически проблеми, свързани с представянето на хранителни добавки

като алтернатива на лекарствени продукти, агресивното им рекламиране и липсата на яснота относно правния статус на участниците на пазара.

Направен е извод, че националната правна уредба се развива реактивно и не преодолява изцяло първоначално възникналите концептуални и терминологични дефицити, част от които продължават да влияят върху действащия правен режим.

2.4.3 Сравнителен анализ на регулацията на хранителните добавки извън ЕС.

Извършен е сравнителен анализ на модели извън ЕС, включително тези в САЩ, Канада, Австралия, Нова Зеландия и Япония.

Установено е, че различните правни системи възприемат различна степен на предварителен контрол, което подчертава липсата на универсален регулаторен модел.

Основният извод е, че още на понятийно и нормативно равнище са налице предпоставки за последващи проблеми при правоприлагането - неясни граници между правните категории, фрагментирана нормативна рамка и липса на напълно последователен регулаторен модел. Формалното третиране на хранителните добавки като обикновена подкатегория на храните не отчита достатъчно техните специфични характеристики и създава предпоставки за проблеми при пускането на пазара, рекламата и контрола.

3 ГЛАВА ВТОРА Правен режим на производството, пускането на пазара и предоставянето на информация за хранителните добавки

3.1 Общи принципи

Изследването проследява връзката между общите принципи на правото на ЕС, механизмите за управление на риска, режима на пазарен достъп, правилата относно състава на продуктите и ограниченията при предоставянето на информация.

Правната уредба на хранителните добавки е изградена върху няколко основни принципа: високо равнище на защита

на човешкото здраве; свободно движение на стоки; правна сигурност; пропорционалност.

Тези принципи са закрепени в първичното право на ЕС и намират конкретно проявление в Регламент (ЕО) № 178/2002.

Между принципите за защита на здравето и за свободното движение на стоки съществува трайно структурно напрежение, което е особено видимо при хранителните добавки поради техния граничен характер между храни и продукти с изразено физиологично действие.

Особено значение има принципът на предпазливостта по чл. 7 от Регламент (ЕО) № 178/2002, който допуска ограничителни мерки при научна несигурност, свързана с риск за здравето. Анализът показва, че този принцип често изпълнява компенсаторна функция поради липсата на достатъчно ефективен предварителен контрол върху определени категории хранителни добавки.

3.2 Инструменти за реализиране на принципите.

Регламент (ЕО) № 178/2002 създава механизмите, чрез които абстрактните принципи се превръщат в конкретна регулаторна рамка. Като такива са разгледани : анализ на риска; научна оценка на риска; обмен на информация; проследимост; отговорност на стопанските субекти; механизми за изтегляне на опасни продукти.

3.3 Национални компетентни органи.

Компетентността при регулирането на хранителните добавки в България е разпределена между множество органи, чиито правомощия често се припокриват, което води до неефективност на контрола. Централна роля има БАБХ, която осъществява официален контрол върху безопасността, състава, етикетването, регистрацията и пускането на пазара на хранителните добавки, както и прилага принудителни административни мерки и административни наказания.

На ниво държавна политика компетентности притежават министърът на земеделието и храните и министърът на здравеопазването, като последният има

особено значение при продукти с потенциално фармакологично действие. В тази връзка е установен структурен проблем при граничните продукти, тъй като Изпълнителна агенция по лекарствата разполага с компетентност да определя дали даден продукт е лекарствен, но в ЗХ липсва огледален механизъм за координация с БАБХ, което създава регулаторна асиметрия.

Контролни функции във връзка с представянето и търговските практики упражняват и КЗП и КЗК, а научно-консултативна роля имат Център за оценка на риска по хранителната верига и Национален център по обществено здраве и анализи. Изводът е, че действащият модел е функционално фрагментиран, слабо координиран и създава предпоставки както за неефективен контрол, така и за противоречиво правоприлагане.

3.4 Разрешителен режим, процедура и изисквания към качествения и количествения състав на хранителните добавки.

Режимът за пускане на хранителни добавки на пазара е уреден в ЗХ и в Наредбата за хранителните добавки. Установено е, че режимът е регистрационен, а не разрешителен, като основната процедура се осъществява пред изпълнителния директор на БАБХ.

Съществен нормативен проблем представлява възможността хранителна добавка да бъде пусната на пазара преди окончателното ѝ вписване в регистъра. Това създава риск продукт със спорен състав или неясен правен статус да достигне до потребителите преди приключване на административната проверка. Допълнително затруднение произтича от несъответствието между разпоредбите, които допускат предварително пускане на пазара, и тези, които предполагат пускане след вписване.

Установена е неяснота и при уредбата на ограничителните мерки. В Наредбата за хранителните добавки е предвидена възможност БАБХ временно да забрани или ограничи предлагането на хранителна добавка, но не е

достатъчно ясно уредено спрямо кои продукти се прилага тази мярка- вече регистрирани, намиращи се в процедура по регистрация или продукти, по отношение на които е приложим режимът на взаимно признаване по Регламент (ЕС) 2019/515. Това налага извод, че *de lege ferenda* следва изрично да се уредят видовете принудителни административни мерки, които органите на БАБХ могат да прилагат в различните етапи от режима на пазарен достъп.

По отношение на качествения и количествения състав е установено, че при витамините и минералите е налице относително детайлна уредба чрез позитивни списъци, форми на веществата и максимално допустими количества. Значително по-проблематична е категорията на веществата с хранителен или физиологичен ефект, включително растителните вещества и растителните препарати, при които липсва съпоставима степен на хармонизация и предварителна оценка.

Особено значение имат веществата с фармакологично, стимулиращо или психоактивно действие, както и вещества, попадащи в обхвата на законодателството относно наркотичните вещества. Контролът върху такива съставки остава на границата между компетентността на БАБХ и органите на Министерството на здравеопазването, което създава риск от институционални пропуски. Именно при такива продукти се проявява най-ясно проблемът с квалифицирането на хранителни добавки като храни, въпреки че фактически могат да съдържат вещества с ефект, характерен за по-строго регулирани категории продукти.

Допълнителен нормативен проблем произтича от използването на различни понятия в националната и европейската уредба. В Наредбата за хранителните добавки се използват понятия като „растителни вещества“, „растителни препарати“, „вещества“ и „продукти“, докато Регламент (ЕО) № 1925/2006 борави с понятията „вещество“ и „съставка“. Това разминаване може да създаде затруднения при налагане на забрани и ограничения.

В този контекст са анализирани решенията на Общия съд по дела T-302/21 и T-274/21 относно производните на хидроксиантрацена. Те показват, че ограничителните мерки по чл. 8 от Регламент (ЕО) № 1925/2006 следва да бъдат насочени към вещества и съставки, за които е установен реален риск, а не към цели препарати или готови продукти извън предвидения в регламента обхват.

Основният извод е, че режимът на пускане на пазара и контрол върху състава на хранителните добавки съдържа някои неудачни нормативни решения: регистрационен режим с възможност за предварителен пазарен достъп, неясна уредба на ограничителните мерки, терминологична непоследователност и недостатъчна координация при вещества с фармакологичен или забранен ефект. Това потвърждава, че действащият модел е по-скоро реактивен, отколкото превантивен.

3.5 Европейска институционална рамка при регулирането на хранителните добавки.

На равнище ЕС компетентността при регулирането на хранителните добавки е разпределена между няколко институции и органи, чиито функции се основават на разграничението между законодателна дейност, научна оценка на риска и управление на риска.

Европейският парламент и Съветът приемат основните нормативни актове в областта на храните по предложение на Европейската комисия. Научната оценка на риска се осъществява от ЕОБХ, а управлението на риска, включително приемането на мерки, ограничения или забрани, е възложено на Европейската комисия, подпомагана от Постоянния комитет по растения, животни, храни и фуражи.

Координацията и обменът на информация между държавите членки се осъществяват чрез системата за бързо предупреждение за храни и фуражи(RASFF), която има важно значение при възникване на рискове, свързани с хранителни добавки. В определени случаи значение имат и други органи, като Европейската агенция по лекарствата и Европейската

агенция по химикали, особено при гранични продукти или вещества с потенциално фармакологично или токсикологично действие.

Европейската институционална рамка формално изгражда ясно разграничение между научната експертиза и административното вземане на решения, но на практика научните становища на ЕОБХ имат съществено значение за крайните регулаторни решения, което поставя въпроса за реалното съотношение между наука и право в режима на хранителните добавки.

3.6 Роля на Европейската Комисия(ЕК) и Европейския орган по безопасност на храните (ЕОБХ).

В тази част е анализирано функционалното разпределение на компетентностите между ЕК и ЕОБХ при регулирането на хранителните добавки.

Установено е, че ЕК упражнява правомощия по управление на риска чрез приемане на делегирани и изпълнителни актове, изменение на технически приложения, управление на списъците на разрешени вещества, разрешаване и отказ на здравни претенции, както и чрез координация и надзор върху прилагането на правото на ЕС от държавите членки.

При липса на пълна хармонизация държавите членки запазват ограничена национална компетентност, която следва да се упражнява при спазване на принципите на свободно движение на стоки, защита на здравето и пропорционалност. В тази насока е анализирана практиката на СЕС по дело C-446/08, в което са очертани границите на националната автономия при определяне на максимални количества витамини и минерали.

Изследвана е ролята на ЕОБХ, като независим орган по научна оценка на риска. Установено е, че ЕОБХ не разполага с нормотворчески или контролни правомощия и неговите становища са формално необвързващи.

Въпреки това се установява, че на практика научните становища на ЕОБХ функционират като фактически

задължителен регулаторен стандарт, особено в областта на здравните претенции. При отрицателно научно становище ЕК по правило отказва разрешаване на съответната претенция, а националните органи възприемат тези оценки като практически непреодолим критерий.

Строгата научна оценка изпълнява компенсаторна функция поради отсъствието на достатъчно ефективен предварителен контрол върху хранителните добавки. Това обаче не може да оправдае автоматичното превръщане на научната несигурност в основание за прекомерни ограничения.

И структурният проблем не произтича от самото съществуване на ЕОБХ, а от липсата на достатъчно гъвкави механизми за последващо управление на риска, което води до прекомерно натоварване на научната оценка с регулаторни функции.

3.7 Хранителни и здравни претенции

Анализиран е режимът на хранителните и здравните претенции по Регламент (ЕО) № 1924/2006 като един от централните елементи на правната уредба на хранителните добавки. Тъй като хранителните добавки са храни, правилата относно претенциите са приложими спрямо тях, но спецификата на формата, състава и предназначението им създава повишен риск от гранични твърдения, доближаващи се до лекарствени претенции.

Регламентът въвежда общото понятие „претенция“ като всяко съобщение или представяне, включително чрез картина, графика или символ, което заявява, създава впечатление или внушава, че дадена храна има определени характеристики. В този смисъл правно релевантно е не само изричното твърдение, а и цялостното внушение, създавано у потребителя.

Извършено е разграничение между хранителни и здравни претенции. Хранителните претенции се отнасят до енергийната стойност или съдържанието, намаленото, увеличеното или липсващото количество на хранителни или

други вещества. Здравните претенции, от своя страна, създават връзка между дадена храна, категория храна или нейна съставка и здравето, поради което имат значително по-висок регулаторен риск.

Установено е, че при здравните претенции решаващо значение има не формалната структура на изказа, а общият му комуникационен ефект върху средния потребител. В практиката на СЕС понятието „здравна претенция“ се тълкува широко и контекстуално, като се отчита видът на продукта, адресатът на съобщението и цялостното представяне. Това е особено важно при хранителните добавки, при които наименованието, опаковката, визуалните елементи и рекламният контекст често имат по-силно въздействие от самата словесна формулировка.

В изследването са систематизирани основните видове здравни претенции - функционалните претенции по чл. 13 от Регламент (ЕО) № 1924/2006, които се отнасят до нормални физиологични функции на организма и претенциите по чл. 14 за намаляване на риска от заболяване и претенции, свързани с развитието и здравето на децата. Допълнително са изведени и аналитични критерии за разграничение според степента на конкретност, начина на представяне, регулаторния статус, обекта на въздействие и адресата на претенцията.

Съществено значение има разграничението между разрешени, отхвърлени и висящи претенции. С Регламент (ЕС) № 432/2012 е приет частичен списък на разрешените функционални здравни претенции, докато значителна част от претенциите, особено свързаните с растителни вещества, остават в т.нар. „висящ“ статус. Така се формира асиметричен режим: за витамини и минерали е налице относително ясен и функциониращ модел, докато при растителните вещества продължава да съществува продължителна регулаторна неопределеност. Тази неопределеност поражда сериозни практически проблеми. От една страна, регламентът установява принципна забрана за използване на неразрешени здравни претенции. От друга страна, преходният режим и

продължителното неприключване на оценката на голям брой претенции създават условия за използване на формулировки, които се намират на границата на допустимото.

В практиката се наблюдават няколко основни типа несъответствия: отклонение от условията за употреба на разрешени претенции; използване на здравни претенции при липса на разрешение; заобикаляне на забраната чрез общи, имплицитни или маркетингови формулировки, които внушават здравен ефект. Особено проблемни са случаите, при които разрешени претенции за витамини или минерали се използват като носител за внушаване на ефекти, които не са разрешени за останалите съставки на комбинирани хранителни добавки.

Като пример е разгледан мелатонинът, за който съществува разрешена функционална здравна претенция при строго определени условия. Отклонението от тези условия чрез използване на по-високи дози или чрез добавяне на твърдения за липса на привикване, води до излизане извън допустимия режим и приближаване към лекарствена характеристика.

Особено проблемни са претенциите, свързани с пробиотични щамове, растителни вещества, имунитет, контрол на теглото, „изгаряне на мазнини“, „детоксикация“ или „подкрепа на организма“. При тях често се използват гранични формулировки, които формално изглеждат описателни или общи, но в контекста на представянето създават здравна импликация.

В тази връзка е анализирана практиката на СЕС, включително решението по дело С-386/23, в което се приема, че специфични здравни претенции относно растителни вещества не могат да се използват, докато ЕК не е приключила оценката им и те не са включени в съответните списъци. Съдът потвърждава и че общи, неспецифични ползи за здравето не могат да се използват самостоятелно, ако не са придружени от разрешена конкретна здравна претенция.

Този подход засилва защитата на потребителите, но едновременно с това поставя въпроса за пропорционалността на режима, когато значителен брой претенции остават висящи в продължение на години. В този контекст е отчетено и значението на практиката по делата *Bionorica* и *Diapharm*, в която се приема широка преценка на ЕК относно неприключилата оценка на претенциите за растителни вещества.

Основният извод е, че режимът на здравните претенции е изграден върху висок стандарт за научна обоснованост, но същевременно създава значителна нормативна несигурност при растителните вещества и граничните маркетингови формулировки. Така строгият формален режим съществува паралелно с пазарна практика, която често използва внушения, общи твърдения и контекстуално представяне, за да заобиколи ограниченията. Това поставя под съмнение ефективността на уредбата и показва необходимостта от по-ясни критерии за оценка на допустимите претенции, особено при хранителните добавки с растителни и други вещества с физиологичен ефект.

3.8 Предоставяне на информация за хранителните добавки. Етикетиране, представяне и реклама.

Режимът на предоставяне на информация за хранителните добавки чрез етикетиране, представяне и реклама не се изчерпва с формалното съдържание на етикета, а обхваща всички начини, чрез които информацията достига до потребителя и формира неговото възприятие за продукта.

Правната рамка се изгражда чрез взаимодействието между Регламент (ЕС) № 1169/2011, Директива 2002/46/ЕО и Регламент (ЕО) № 1924/2006.

Регламент (ЕС) № 1169/2011 установява хоризонталните правила за точност, яснота, разбираемост и недопускане на подвеждане, докато Регламент (ЕО) № 1924/2006 въвежда специален режим за случаите, в които информацията съдържа хранителни или здравни претенции.

Директива 2002/46/ЕО предвижда допълнителни специални изисквания към хранителните добавки, включително задължителното им обозначаване като „хранителна добавка“, препоръчителна дневна доза, предупреждение да не се превишава тази доза, както и предупреждение продуктът да не се използва като заместител на разнообразното хранене.

Режимът на здравните претенции не съществува самостоятелно, а представлява специална уредба в рамките на общия режим за предоставяне на информация за храните. Поради това при преценката на допустимостта на дадено твърдение следва да се отчита не само неговото формално съдържание, но и действителният му ефект върху възприятието на средния потребител.

Особено значение има забраната етикетът, представянето и рекламата на хранителните добавки да приписват на продукта свойства да предпазва, лекува или излекува болести при човека, както и да внушават, че балансираното и разнообразно хранене не може да осигури необходимите количества хранителни вещества. Тази забрана поставя ясна граница между хранителната добавка и лекарствения продукт.

Установени са несъответствия в националната уредба. На първо място, в чл.16 от НХД се използва терминът „субстанции“, който не съответства на терминологията на Директива 2002/46/ЕО и Регламент (ЕО) № 1924/2006. По-прецизно би било използването на израза „вещества с хранителен или физиологичен ефект“. Употребата на „субстанции“ създава риск от смесване с терминологията на лекарственото право и от разширително тълкуване на обхвата на нормата.

На второ място, анализирано е съотношението между приложение XIII към Регламент (ЕС) № 1169/2011 и приложенията към Директива 2002/46/ЕО. Установено е, че първото има информативна функция и определя референтни стойности за целите на декларирането, докато приложенията

към Директива 2002/46/ЕО имат регулаторен характер и определят кои витамини и минерали могат да се използват при производството на хранителни добавки. Липсата на определено вещество в приложение XIII не може да се тълкува като забрана за неговото използване, нито като основание за ограничаване на достъпа до пазара.

В тази връзка е разгледан и въпросът за минималното съдържание от 15 % от референтните стойности по чл.9 от НХД, което изискване има значение за режима на предоставяне на информация и деклариране, а не за допустимостта на влягане на съответното вещество. Обратното тълкуване би смесило режима на етикетирание с режима на състава и би могло да доведе до неоправдани ограничения на свободното движение на стоки.

Анализирана е отговорността за предоставяне на информация за храните по чл.8 от Регламент (ЕС) № 1169/2011, с който се въвежда диференциран модел, при който основната отговорност за наличието и точността на информацията носи операторът, под чието име или търговско наименование храната се предлага на пазара, а когато той не е установен в Съюза – вносителят. Останалите участници по веригата носят ограничена отговорност, ако знаят или могат да предположат, че информацията не съответства на изискванията.

Налице е несъответствие между този функционален модел на отговорност и националните разпоредби, които допускат по-широко ангажиране на отговорността на „бизнес оператор“ или „търговец“, без винаги да се отчита дали съответният субект е създал, контролирал или е могъл да повлияе върху съдържанието на информацията. Това поражда риск от непропорционално ангажиране на отговорност, особено при търговци, които предлагат вече опакован и етиктиран продукт, без да са участвали в създаването на информацията.

При несъответствие между декларирани и действителни характеристики на продукта е възможно да е налице

заблуждаваща търговска практика, но субект на отговорността следва да бъде лицето, което е създадо или представило невярната информация. Самото качество „търговец“, който предлага продукта на крайния потребител, не е достатъчно основание за ангажиране на отговорност, ако не е налице знание или възможност за узнаване на несъответствието.

Този проблем е свързан и с риска от припокриване на компетентности между органите по ЗХ и ЗЗП. В хипотези, при които едно и също поведение представлява едновременно нарушение на правилата за етикетиране и заблуждаваща търговска практика, е възможно паралелно упражняване на правомощия от БАБХ и КЗП. Това създава риск от дублиране на санкции и поставя въпроси относно принципа *ne bis in idem*.

Сравнението с режима на лекарствените продукти показва, че при лекарствата контролът върху рекламата е пряк и изрично уреден, докато при хранителните добавки ограниченията се реализират косвено – чрез забраната за неразрешени здравни претенции и общите правила срещу подвеждаща информация. Така хранителните добавки заемат междинна регулаторна позиция: формално е налице по-либерален режим, но фактически представянето им е силно ограничено от правилата относно здравните претенции и забраната за лечебни внушения.

Основният извод е, че предоставянето на информация за хранителните добавки представлява комплексен режим, изграден върху три кумулативни стандарта: информацията трябва да позволява информиран избор на потребителя, да не подвежда и при наличие на здравни претенции да бъде научно обоснована и разрешена. Тези стандарти не съвпадат напълно по съдържание и цел, което създава напрежение при правоприлагането.

В обобщение, правният риск при хранителните добавки често не произтича само от състава на продукта, а от начина, по който той се представя пред потребителя. Именно

представянето функционира като самостоятелен критерий за определяне на приложимия правен режим, тъй като чрез него една информация може да остане допустимо описание на продукта, да се превърне в здравна претенция, в заблуждаваща търговска практика или дори в лекарствено представяне.

Така се очертава функционална асиметрия в защитата на здравето: комуникационният риск, свързан с подвеждане чрез твърдения и внушения, е подложен на по-строг и непосредствен контрол, докато вещественят риск, произтичащ от състава, се регулира чрез по-комплексен и по-опосреден механизъм. Това потвърждава необходимостта от по-ясно разграничение между етикетирание, представяне, реклама и здравни претенции, както и от по-добра координация между компетентните органи.

4 ГЛАВА ТРЕТА Правен режим на контрола и санкциите при хранителните добавки

4.1 Принудителни административни мерки и административни наказания в производства по ЗАНН.

В тази част се анализират ПАМ и административнонаказателната отговорност като основни инструменти на административния контрол върху хранителните добавки. Изследването обхваща разпоредбите на ЗХ, ЗУАХВ, ЗЗП и ЗЗК.

Установено е, че националната система за административна принуда е изградена под влиянието на ЕС, като Регламент (ЕС) 2017/625 изисква санкциите да бъдат ефективни, пропорционални и възпиращи. Анализът показва, че въпреки широкия набор от предвидени принудителни мерки, практическата ефективност на системата е ограничена от нормативна фрагментация и неясно разпределение на компетентностите.

В ЗХ са предвидени мерки като предписания, временно спиране на дейност и заличаване от регистъра. Установява се, че нормативната уредба използва непоследователна

терминология и съдържа систематични неясноти относно приложимостта на отделни разпоредби спрямо хранителните добавки. Това затруднява както административните органи, така и адресатите на мерките.

Особено внимание е отделено на ЗУАХ, който предоставя изключително широк набор от принудителни административни мерки - ограничаване или забрана на пускането на пазара, изтегляне на продукти, промяна на етикети, временно преустановяване на дейност и други. Изведен е извод, че широката дискреция на административните органи изисква особено стриктно спазване на принципа на пропорционалност и задължението за мотивиране на административните актове.

Анализът на ЗЗП показва допълнително усложняване на контролната система. Установяват се пресичащи се компетентности между БАБХ, КЗП, Министерството на здравеопазването и общинските органи. Това създава предпоставки както за дублиране на контролни действия, така и за институционално бездействие.

По отношение на административнонаказателната отговорност е установено, че санкционните разпоредби често препращат към множество европейски регламенти и национални норми, което затруднява правилната правна квалификация на нарушенията. В отделни случаи законодателната техника създава риск едно и също поведение да попадне под различни санкционни режими.

Особени затруднения възникват при електронната търговия с хранителни добавки, където често е трудно да бъде установен действителният отговорен субект между производител, дистрибутор и администратор на онлайн платформа.

Общият извод е, че проблемът в разглежданата област не е липсата на правни механизми за контрол, а тяхната фрагментация, липсата на ясно разграничени компетентности и затрудненото им прилагане на практика, което създава риск

едновременно от прекомерна административна намеса и от недостатъчно ефективен контрол.

4.2 Нелоялна конкуренция и нелоялни търговски практики при хранителните добавки

4.2.1 Общи бележки.

В тази част се изследва взаимодействието между режима на защита на конкуренцията и режима на защита на потребителите при предлагането на хранителни добавки.

Установено е, че нарушението в разглежданата област не се изчерпва единствено с формално нарушение на правилата за етикетиране или с използването на неразрешени здравни претенции. Правно релевантно е цялостното представяне на продукта, доколкото то може да повлияе върху икономическото поведение на потребителя чрез внушения, контекст, непълна или подвеждаща информация.

Поради това, при едно и също поведение могат паралелно да се активират различните правни режими по ЗХ, ЗЗП и ЗЗК.

Извършено е разграничение между нелоялната конкуренция и нелоялните търговски практики по ЗЗК и ЗЗП.

Установено е, че между двата режима не съществува конкуренция, а функционално разграничение, основано на различния обект на защита.

Въпреки това практиката показва, че при хранителните добавки спорът често се разглежда основно през призмата на отношенията между конкурентните търговци, докато защитата на потребителите остава на заден план.

Изведен е извод, че паралелното съществуване на няколко контролни режима не гарантира автоматично висока степен на защита, а при липса на координация може да доведе както до припокриване на правомощия, така и до непълно правоприлагане.

4.2.2 Нелоялна конкуренция и нелоялни търговски практики по Закона за защита на конкуренцията.

В тази част се анализира приложението на ЗЗК при нарушения, свързани с предлагането и рекламирането на хранителни добавки. Особено внимание е отделено на общата забрана за нелоялна конкуренция по чл. 29 ЗЗК и на специалните състави по чл. 30–34 ЗЗК.

Установено е, че в сектора на хранителните добавки нарушенията най-често се проявяват чрез представяне на продукти по начин, който създава неверни или подвеждащи представи относно техните свойства, включително чрез внушения за лечебен, профилактичен или фармакологичен ефект. Изследването показва, че едно и също поведение може едновременно да уврежда интересите на конкурентите, да заблуждава потребителите и да нарушава специалните правила на хранителното законодателство.

Анализирани са процесуалните особености на производствата пред КЗК, включително възможността за образуване на производство по инициатива на комисията, широките ѝ доказателствени правомощия и възможността за налагане на временни мерки при риск от сериозно увреждане.

Установено е обаче, че производството по ЗЗК е структурирано предимно с оглед защитата на конкурентната среда и интересите на стопанските субекти. Потребителят не разполага със самостоятелна централна процесуална роля в този механизъм.

Изведен е извод, че в практиката това води до изместване на фокуса от защитата срещу подвеждащо въздействие върху потребителя към разрешаване на спорове между конкуренти.

Поради това е направен извод, че при хранителните добавки самостоятелното приложение на механизмите по ЗЗК не е достатъчно за постигане на пълна защита на обществения интерес, което налага паралелен анализ на режима по ЗЗП.

4.2.3 Нелоялни търговски практики по ЗЗП.

В тази част е анализирано приложението на ЗЗП при предлагането и рекламирането на хранителни добавки. За

разлика от режима по ЗЗК, тук в центъра на правната защита е поставен потребителят и неговото икономическо поведение.

Установено е, че режимът на нелоялните търговски практики позволява санкциониране не само на изрично неверни твърдения, но и на формално вярна информация, когато чрез начина на представяне създава заблуждаващо въздействие върху средния потребител. В областта на хранителните добавки това има особено значение, тъй като заблуждаващото въздействие често не се осъществява чрез пряко твърдение за лечение, а чрез наименование на продукта, визуално оформление, внушения, непълна информация, маркетингов контекст.

Анализирани са случаи, при които чрез цялостното представяне на продукта се създава впечатление за лечебен или профилактичен ефект при липса на правно допустими основания за подобни твърдения.

При хранителните добавки често възникват гранични хипотези, при които дадено твърдение формално попада в обхвата на допустима здравна претенция, но в конкретния контекст създава значително по-силно внушение за здравен ефект. Това създава практическа трудност, тъй като липсва нарушение на специалния режим на здравните претенции, но същевременно е трудно да бъде доказано заблуждаващо въздействие по общия режим. Установена е нормативна и практическа празнина при тези гранични случаи.

Разгледано е и съотношението между Регламент (ЕО) № 1924/2006 и Директива 2005/29/ЕО, като въз основа на практиката на СЕС е изведен извод, че специалният режим на здравните претенции има предимство, но нормите на ЗЗП запазват самостоятелно значение по отношение на по-широката кръг заблуждаващи практики.

Паралелното приложение на ЗХ, ЗЗП и в определени случаи на ЗЛПХМ, създава риск от припокриване на компетентности, но едновременно с това разкрива и случаи на непълен контрол.

Основният извод е, че именно цялостното представяне на продукта остава една от най-слабо регулираните и най-трудни за контролиране зони в сектора на хранителните добавки.

4.3 Примери от практиката – относно системата за бързо предупреждение за храни и фуражи (RASFF) и практиката на КЗК като проявление на структурните проблеми в контрола.

В тази част са анализирани практически проявления на разгледаните нормативни проблеми чрез данни от Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF).

Системата представлява механизъм на ЕС за обмен на информация между държавите членки и ЕК при установяване на пряк или косвен риск за здравето на потребителите, свързан с храни и фуражи.

Анализът на нотификациите, свързани с хранителни добавки, показва повтарящи се нарушения, свързани с превишени количества на вещества, наличие на неразрешени съставки, използване на нови храни без разрешение, подвеждащо етикетирание, липса на задължителни предупреждения, използване на неразрешени здравни претенции.

Особено показателни са случаите на продукти, представяни като „натурални“ или „билкови“, при които са установени вещества с доказано фармакологично действие, включително sibutramine, sildenafil и tadalafil. Тези случаи показват, че в определени хипотези продуктите фактически излизат извън категорията на храните, въпреки че формално се предлагат като хранителни добавки.

Изведен е извод, че действащият контролен модел функционира предимно след пускането на продукта на пазара. RASFF ограничава последиците от вече възникнал риск, но не изпълнява превантивна функция.

Това потвърждава основната теза на изследването, че въпреки широката нормативна рамка контролът върху

хранителните добавки остава предимно реактивен, а не превантивен.

При анализа на практиката на КЗК се потвърждават установените в изследването структурни проблеми при контрола върху хранителните добавки.

Установено е, че производствата пред КЗК са насочени преди всичко към защита на конкуренцията между стопанските субекти, а не към защита на потребителите. Поради това, дори когато фактическата обстановка съдържа данни за използване на неразрешени здравни претенции или внушения за лечебен ефект, тези въпроси често остават извън предмета на производството.

Изследването установява, че едно и също поведение може едновременно да нарушава правилата на конкуренцията, да заблуждава потребителите, да противоречи на специалното законодателство в областта на храните.

Въпреки това отделните аспекти на поведението често се разглеждат от различни органи, по различни критерии, а в определени случаи остават извън ефективен контрол.

Особено затруднение възниква и при разпределението на отговорността между различните участници във веригата на предлагане, когато рекламното съдържание се създава и разпространява от множество субекти.

Основният извод е, че практиката на КЗК потвърждава наличието на фрагментирано правоприлагане, при което цялостното търговско поведение, свързано с представянето на хранителните добавки, често не е обект на единна и последователна правна оценка.

5 ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящото изследване установява, че правният режим на хранителните добавки представлява самостоятелна подсистема в рамките на хранителното право, характеризираща се с пресичане на няколко регулаторни режима – хранително право, потребителско право,

конкурентно право и в определени случаи правото на лекарствените продукти.

Първият основен резултат от изследването е изясняването на понятийния апарат и формулирането на критерии за разграничение между хранителните добавки и сходни правни категории, включително лекарствените продукти. Установено е, че границата между хранителни добавки и лекарствени продукти не е нормативно фиксирана, а се определя чрез съвкупност от критерии, свързани с функцията на продукта, неговото представяне и възприятието на потребителя.

Втори основен резултат е систематизирането на режима на хранителните и здравните претенции и изясняването на съотношението между Регламент (ЕО) № 1924/2006 и Регламент (ЕС) № 1169/2011. Установено е, че дори формално допустими твърдения могат да създадат подвеждащо въздействие чрез начина на представяне на продукта.

Трети резултат от изследването е установяването на регулаторна асиметрия в действащия модел. Достъпът до пазара на хранителни добавки е сравнително либерален, докато научните стандарти при здравните претенции са изключително строги. Това води до ситуация, при която предварителният контрол е ограничен, а последващият контрол е с реактивен характер, а не системен механизъм за намеса.

Четвърти резултат е изясняването на ролята на ЕОБХ като фактор с фактическо регулаторно значение. Установено е, че макар научните становища на органа да са формално необвързващи, на практика те функционират като определящ стандарт при регулаторните решения на ЕК.

Пети резултат е установяването на фрагментация на контролните механизми на национално равнище. Анализът показва припокриване на компетентности между БАБХ, КЗП, КЗК и други компетентни органи, което води както до риск от

дублиране на правоприлагането, така и до случаи на непълен контрол.

Практическият анализ, включително практиката на RASFF и националните контролни органи, потвърждава, че действащият модел функционира предимно след възникване на риска, а не чрез достатъчно ефективна превенция.

Въз основа на направения анализ са формулирани предложения *de lege ferenda*, насочени към по-ясно разграничаване на компетентностите между контролните органи, прецизиране на националната терминология в съответствие с правото на ЕС, по-ясна регламентация на принудителните административни мерки, повишаване на ефективността на контрола върху представянето и рекламата на хранителните добавки.

Общият извод от изследването е, че проблемът в действащия режим не се изчерпва с отделни нормативни несъвършенства, а засяга вътрешната структура на регулацията. Формалното третиране на хранителните добавки като част от категорията на храните не отчита в достатъчна степен техните специфични характеристики, което създава трайно напрежение между защитата на здравето, свободното движение на стоки и ефективността на правния контрол.

ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА:

1. М. Златанова, „Храна ли са хранителните добавки.“, Медицинско право и здравеопазване, бр.3/2025,стр.12-23, ISSN 2738-7054 (Online)2738-7070 (Print)

2. М. Златанова, „Административноправен режим на хранителните добавки-Принудителни административни мерки и административни наказания.“,Медицинско право и здравеопазване, бр.1/2025,стр.15-41,ISSN 2738-7054 (Online) 2738-7070 (Print)

3. М. Златанова, „Правен режим на здравните претенции за хранителните добавки по европейското право.“ STUDIA IURIS,бр.1/2026,стр.66-73, ISSN 2367-5314.